

OPBOUW

WEEKBLAD TOT OPBOUW VAN HET GEREFORMEERDE LEVEN

uitgave van de gereformeerde persvereniging opbouw

Jezus volgen... wordt vervolgd

„En Jezus sprak tot Petrus: Volg Mij”.
(Joh. 21:19)

Een nieuw jaar is weer begonnen.

Is het echt een nieuw jaar? Of maakt het niets uit, oud of nieuw?

Is het alleen maar een jaar met een nieuw getal. En is het verder lood om oud ijzer?

Wij belijden in geloof, dat het wel wat uitmaakt. Want de jaargetallen klimmen. Maar de jaargetallen dalen ook. Van Christus' komst in de wereld gezien klimmen ze, want we zijn nu weer een jaar verder van Zijn geboorte af.

Maar vanuit Christus' wederkomst gezien dalen de jaargetallen, want we zijn weer een jaar dichter bij de Bevrijding!

De jaren ná Christus kunnen wij tellen.

Maar de jaren voor zijn wederkomst telt God alleen.

Maar we mogen al wel af-tellen, zoals een kind voor zijn verjaardag. Dat houdt de spanning erin. En de vreugde in Christus. Het houdt de toekomst open en ons leven mag in geloof naar die toekomst open blijven!

Het maakt dus werkelijk wel wat uit, dat we met elkaar een nieuw jaar zijn ingegaan, want wat de toekomst brengen moge, ons geleidt des HEREN hand. En hoe

DOOR
C. P. PLOOY
EDE

dit jaar ook zal uitvallen, – het brengt ons altijd dichter bij het Grote Feest. Volg Hem!

Op een keerpunt van zijn leven heeft Petrus geen raad geweten met zijn verdere leven. Hoe moest dat nu verder met het volgen van Jezus?

Toch wist hij reeds van de verrijzenis van de Heer. Maar al licht juist daarom!

Want mag hij Jezus nog wel blijven volgen... nadat hij Hem drie-maal heeft verloochend?

En kan hij Jezus nog wel blijven volgen na Zijn Opstanding? Heeft de Heer niet gezegd: Ik vaar op tot mijn Vader en uw Vader, tot mijn God en uw God? Houdt mij niet vast?

Drie jaren heeft Petrus Jezus ge-

volgd. Maar kan dit volgen nog een vervolg krijgen... na Pasen? En na Hemelvaart? Petrus ziet het niet meer zitten en in arren moede en onzekerheid over de invulling van zijn toekomst is hij maar weer gaan vissen. En daarmee schijnt de tijd terug te keren op zijn wegen. De klok schijnt in Petrus' leven achteruitgezet te worden. En dat niet alleen bij Petrus, maar ook bij de andere discipelen. Want als Petrus zegt: Ik ga vissen... zeggen ze allen: wij gaan met je mee.

En dan gaan er op die vistocht en daarna wondere dingen gebeuren.

Het blijkt, dat er in hun oude bedrijf niets meer voor hen te doen is. Ze vangen niets. Het oude keert niet weer. Maar het nieuwe komt! Want op de oever staat de levende Heer! Die hen nog altijd nodig heeft!

„Wordt vervolgd” – zo tekent Jezus het eigenlijk voor de zijnen uit in dat wonder van de tweede wonderbare visvangst. Hij wil hen als het ware in hun herinnering terug roepen, hoe Hij die eerste keer al gezegd heeft: Ik zal u vissers van mensen maken. Die „opleiding” hebben ze nu achter de rug. En nu dan aan de slag! „Wordt vervolgd”. Dat is wat anders dan: we vallen terug in ons oude beroep. Hij trekt ze mee voor hun nieuwe beroep. Discipelen-in-opleiding worden apostelen-in-praktijk.

Maar Petrus' verloochening dan? Gaat Jezus bij die wondere maaltijd op het strand dan toch nog die oude koe uit de sloot halen? En dan nog wel aan het begin van het nieuwe leven?

Driemaal: heb je me lief, Petrus? Driemaal: U weet, dat ik U lief heb!

Driemaal: hoed mijn schapen en weid mijn lammeren.

Maar zal Petrus Jezus kunnen blijven volgen, als de Heer toch van hen heen gaat?

En toch: volg Mij. En nog eens extra benadrukt: volg jij Mij nu maar!

Inhoud

- 9 Ds C. P. Plooy,
Jezus volgen... wordt vervolgd
- 10 Ds A. van der Dussen,
Over doop en over-doop (2)
- 10 Ds A. H. Algra,
Pastorale Notities
- 12 D. W. L. Milo,
Correspondentie
- 13 H. Strating,
Christelijke aktie of getuigenis
- 14 Drs P. J. van Kampen,
De weg naar Nicea (2)

Jezus volgen... wordt vervolgd. Anders dan tevoren. Maar niet minder. Niet in uit te tekenen voetsporen van Jezus. Maar in overgegeven geloof, met Zijn Woord in het hart, en vergeet niet: Zijn Geest!

En wat de toekomst brengen moge... dat zal voor Petrus anders zijn dan voor Johannes.

De Heer gaat met geen twee volgelingen precies dezelfde weg langs. Maar wat gaat dat jou aan, zegt Jezus tegen Petrus, die het bedillen en bekommeren maar niet laten kan. Volg jij Mij maar!

Volg Mij... wordt vervolgd, ook in 1985.

Petrus zal zijn leven lang met David in Psalm 62 kunnen zeggen:

*God stelde eens voor al
zijn Woord,
tot tweemaal toe heb ik 't
gehoord.
Nu weet ik dat Hij alle
macht heeft.
Maar ook... dat Gij
genadig zijt,
o Here, die uw volk
bevrijdt,
en die elk geeft, wat hij
verwacht heeft.*

Philadelphia Vakantieweken

In 1985 worden weer de 'Philadelphia-Vakantieweken' georganiseerd door de kampcommissie van het Protestants Christelijk Centrum.

De vakantieweken zijn bestemd voor verstandelijk gehandicapten die niet zelfstandig op vakantie kunnen.

Er zijn twee programma-folders:

- het A-programma is bestemd voor deelnemers die een MLK-school bezoeken of bezochten;
- het B-programma is bestemd voor deelnemers die een ZMLK-school bezoeken of bezochten.

Het totale programma biedt 70 mogelijkheden in binnen- en buitenland. De groepen zijn naar leeftijd samengesteld en voor beide programma's geldt dat men kan deelnemen vanaf 6 jaar.

De begeleiding van de deelnemers gebeurt door vrijwilligers tussen de 18 en 40 jaar. Alle onkosten worden vergoed. Een speciale opleiding is niet vereist. Belangstellenden, zowel deelnemers als vrijwilligers, kunnen informatie aanvragen bij: Philadelphia Vakantieweken, Kampcommissie PCC. Stadhouderslaan 43, 3583 JC Utrecht. Tel. 030-512937.

Over doop en over-doop (2)

De doop is niet een zinnebeeld van wat een mens met God doet, maar van wat God met een mens doet, zo luidde de konklusie van het artikel van vorige week. Dat een mens wordt overgeplaatst uit de macht van de duisternis in het rijk van Gods Zoon, dat is Góds werk. En de doop markeert die overplaatsing, zoals de 'doop' in de Schelfzee de overplaatsing van de Israëlieten uit het slavenhuis in Gods vrijheid markeerde (I Cor. 10 : 2). Maar dan wordt het van het grootste belang om een helder zicht te krijgen op het hoe en wat van die geweldige overgang in het leven van een mens. Wanneer vindt die plaats? En welk aandeel heeft een mens zelf daarin? Want we zijn toch geen vóórwerpen, die door God worden ontfoetseld aan de boze? We moeten toch zelf willen, weg uit diens invloedssfeer om voortaan onder de zegenende naam van de drieënige God te verkeren? Ziedaar het onderwerp dat ons deze week bezig houdt:

De verhouding tussen Gods handelen met ons en ons handelen met God

In het bijbelgedeelte dat beschrijft hoe drieduizend mensen op de Pinksterdag aan de gemeente werden toegevoegd en dus werden gedoopt, Hand. 2 : 37-41, wordt allereerst – zoals vorige week werd aangewezen – nadruk gelegd op Góds verlossend handelen: die drieduizend voegden zichzelf niet toe, maar werden toegevoegd. Maar tegelijk laten deze verzen zien, dat zij niet passief bleven. Op hun vraag: wat moeten wij doen?, antwoordde Petrus: *bekeert u!*, waarna vermeld wordt dat dat inderdaad gebeurde: zij *aanvaardden* zijn woord (resp. vs. 37, 38 en 41). De konklusie ligt voor de hand: hoewel God het is die mensen verlost, vindt die verlossing plaats doordat zij zelf zich bekeren en het evangelie aannemen. Nee, er is geen samenwerking tussen God en mensen, zoals Ef. 2 : 8, 9 heel duidelijk zegt: „Want door genade zijt gij behouden, door het geloof, en dat niet uit u zelf: het is een gave van God; niet uit werken, opdat niemand roeme.” Deze uitspraak is niet voor misverstand vatbaar: een mens werkt niet met God mee bij de verlossing; God neemt de verlossing geheel alleen voor Zijn rekening, in Zijn grote genade. Maar tegelijk geldt: die genade werkt niet automatisch; je moet je wel gelovig toevertrouwen aan die reddende hand van God. Nu heeft men dit in elkaar grijpen van Gods verlossend handelen en ons gelovig daarop ingaan wel verduidelijkt met een beeld, het beeld van de drenkeling die gered wordt doordat hem een reddingsboei wordt toegeworpen. Die drenkeling redt niet zichzelf – dat doet die ander, die hem de reddingsboei toewerpt. Maar hij moet die boei wel grijpen, wil hij echt gered worden! Soortgelijk gaat het nu ook tussen God en mens toe. God werpt ons een reddingsboei

DOOR A. VAN DER DUSSEN HAARLEM

toe: het kruis van de Here Jezus. (Zonder die goddelijke reddings-aktie zijn wij, hoe we ons ook inspannen, reddeloos verloren. Maar we moeten wel wat doen! We moeten die boei grijpen, bij het kruis neerknielen. Want anders redden we het nóg niet! En daartoe roept God ons dan ook op. Hij wordt niet moe, ons

alsmaar op het kruis van Jezus te wijzen: daar ligt ons behoud. Wanneer wij gelovig aanvaarden, dat Christus voor onze zonden gestorven is, heeft Zijn reddings-aktie succes gehad. Maar zo niet – tja... dan kan God het ook niet meer helpen. Hij heeft Zijn best gedaan; aan ons de keuze of we van Zijn genade gebruik zullen maken of niet.

Aldus een overbekende gedachtengang, die theologisch tot in de fijnste details is uitgewerkt. Want vergis u niet: het beeld van de reddingsboei mag kinderlijk eenvoudig zijn, het zijn knappe theologen geweest die dit 'verlossings-model' op formule hebben gebracht. Een van hen is de Nederlander Jacobus Arminius, die leefde van 1560 tot 1609. De man was professor in Leiden en heeft grote invloed gehad, juist doordat hij de weg van de verlossing zo overzichtelijk en begrijpelijk, ja, zo logisch weergaf. Een van zijn belangrijkste stellingen was, dat de Here Jezus het voor ons *mogelijk* gemaakt heeft om behouden te worden. Daarmee bedoelde hij, dat met het offer op Golgo-

tha op zichzelf nog geen mens gered was. Alles hangt er van af, of mensen in Christus gelóven. God laat het, volgens Arminius, uiteindelijk aan ons over, of we gered zullen worden of niet. Hij beslist dat niet voor ons. Geloven we – ja, dan is Christus' offer voldoende om ons uit de heerschappij van zonde, dood en duivel te bevrijden. Maar geloven we niet, dan 'werkt' Christus' offer ook niet. En dus verschuift het accent heel duidelijk van Golgotha naar ons hart, van God naar de mens. De eindbeslissing over het eeuwig wel en wee ligt naar de gedachte van Arminius in ónze handen. De mogelijkheid om behouden te worden is in Christus gegeven. Of het wérkelijkheid zal worden – dat hangt van ons af.

Nog heden ten dage is er een kerkgenootschap in Nederland dat uit instemming met deze leerstellingen geboren is: de Remonstrantse Broederschap. Maar in veel bredere kring is Arminius' gedachtengang aangeslagen. De vader van het methodisme, de Engelsman John Wesley (1703-1791), heeft er veel van overgenomen en via hem is een groot deel van de Opwekkingsbeweging, het Leger des Heils en de Pinksterbeweging in

Collectes

Enkele cabaretiers en een aantal tekenaars van cartoons typeren de kerk niet met een kruis, maar met een collectezak. Voor het kruis heeft men kennelijk eerbied; de collectezak is voor hen een lachertje, een typisch kenmerk van de kerk. Over de collectes eventjes nadenken kan dus geen kwaad. In het plaatselijk nieuws- en advertentieblad alhier staan de predikbeurten elke week, maar enkele kerken vermelden stevast ook het aantal collectes dat gehouden zal worden en de bestemming ervan. Er wordt dan melding gemaakt van drie collectes, feitelijk alle drie voor de kerk zelf. Dit is bepaald niet uitnodigend voor buitenkerkelijken en dit is wel eventjes wat anders dan de wijze waarop Jesaja wervend sprak: „Gij, die geen geld hebt, komt, ja komt zonder geld”. Hij richtte die oproep tot alle dorstigen, maar sommige kerken zijn anders dan u en ik. Is het bij iemand van ons ooit opgekomen om een gast aan tafel te laten betalen voor de maaltijd of voor het kopje koffie? Van heel vroeger weet ik me nog te herinneren dat een logé bij zijn vertrek een muntstuk onder zijn bordje legde; dat was dan voor het dienstmeisje. Maar perso-

Pastorale Notities

DOOR A. H. ALGRA MAASSLUIS

neel hebben we niet meer en de gast is gratis in ons huis, niet dan?

Ik schrijf deze notitie vooral met het oog op onze gasten. Ik heb de indruk dat het er in onze erediensten de laatste jaren veel meer zijn dan voorheen. Enkele jaren geleden hadden wij nieuwe collectezakken nodig, maar we wisten geen adres waar je ze krijgen kon. Toentertijd stonden er nog geen advertenties van leveranciers van kerkelijke attributen in het landelijk informatieboekje. Ik informeerde bij onze bevriende pastoor. Die gaf me het telefoonnummer van de bisschoppelijke secretaris en beheerder van het bisschoppelijk museum en als ik geluk had, zou ik gratis van hem collectezakken kunnen krijgen. Inderdaad, ik behoefde maar te zeggen, hoeveel ik nodig had. Het museum had er kasten vol. We konden dan zelf wel de belletjes er af knippen, zei de dignitaris, maar hij verbaasde

zich erover dat wij nog collectes hielden. Ook bleek dat zijn collectezakken niet geschikt voor ons waren, want het waren nog van die zakken met een lange stok en bij ons collecteren de kinderen, dus dat zou niet goed gaan. Wanneer houden we eens op met collecteren? Is die gewoonte niet al jaren uit de tijd? Iedereen betaalt nu toch per post- of bankgiro? En je moet zéker niet voor eigen kassen collecteren. Dan liever voor „Redt een Kind”, vluchtelingen enz.

Met een te mooi woord worden de collectes genoemd „de dienst der offeranden”. De bijbel leert ons dat niet. Die reserveert het woord offerande voor de „eisen der wet”, die de Here niet meer vraagt. Hij vraagt wel de offerande des lofs. De kosten van onze kerk moeten we gewoon gireren en onze gasten niet laten meebetalen. Dat is niet fatsoenlijk.

P.S. In „Opbouw” van 14 dec. 1984 heeft ds O. Mooiweer de lof gezongen van de collectes. Zijn artikelje is dus tegengesteld aan het mijne. Verschil van mening mag er zijn en bovendien kan de lezer vrijelijk aannemen dat ds M. zijn mening herziet door het lezen van deze notitie. A.

arminiaans spoor geraakt. En zo kijkt Arminius mee over de schouder van de voorstanders van de overdoop, wanneer zij zo aandringen op het nemen van een *beslissing* voor Jezus. Daar zit een theologie achter, de theologie van de reddingsboei! God heeft Zijn werk gedaan en Zijn rijkdom aangeboden. Nu zijn wij aan zet, en hangt het van onze keuze af of wij ook metterdaad rijk zullen worden.

Een lezer zal misschien inmiddels verzucht hebben: waarom toch dat hele verhaal over Arminius? Het is toch puur bijbels, die nadruk op het geloof, zonder hetwelk Christus' offer ons geen nut doet? Dat beeld van de reddingsboei geeft toch voortreffelijk weer waar het bij de verlossing van een mens om gaat? Het is waar: dat beeld helpt ons het samengaan van Gods verlossing en ons geloof te begrijpen. Maar op één punt is het geen getrouwe weergave van de verkondiging van Gods genade: het maakt niet duidelijk, dat ook het geloof, dat grijpen van de reddingsboei, een werk van God is. In dat aangehaalde vers Ef. 2 : 8 wordt het geloof nadrukkelijk 'een gave van God' genoemd. En in Ef. 6 : 23 bidt Paulus zijn lezers dan ook liefde *met geloof* toe. Daarmee wordt te kennen gegeven, dat wij óók om te kunnen geloven, genade moeten ontvangen. Zó sterk is het evangelie ervan doordrongen, dat als God het werk niet doet wij reddeloos verloren zijn, dat het zelfs dat allerlaatste en allerkleinste, het grijpen van de boei, niet aan ons toevertrouwt. De zwakke plek in het betoog van Arminius is, dat hij aan deze alomvattende zorg van God voor onze redding geen recht doet. Volgens hem rust de eindverantwoordelijkheid voor de redding wél bij de mens. Hij vertrouwt het ons wél toe, het grijpen van de reddingsboei. Daarmee staat hij in de traditie van Erasmus, die niet kón geloven dat een mens werkelijk niets aan zijn redding zou kunnen bijdragen. Zo wordt ook in de arminiaanse theologie aan de mens enige speelruimte toegekend. God doet wel veel, maar niet alles. God maakt het heil in Christus wél mogelijk, maar of het ook werkelijk zal worden – dat hangt van de mens af. En zo is de uiterste konsekwentie van de leer van Arminius, dat de verlossing toch een samenspel is van God en mens. Zonder de actieve medewerking van een mens in het geloof, staat God in wezen machteloos.

Een machteloze God: dat klinkt modern. En inderdaad – de moderne theologie is in de leer geweest bij denkers als Erasmus

en Arminius, die tegelijk wilden geloven in God én in de mens. Verlossing als samenspel van God en mens, zodat mensen niet alleen van God afhankelijk zijn, maar God ook van (het geloof van) mensen afhankelijk is: dat is schering en inslag in veel moderne prediking. Maar hoe vreemd het ook klinkt: niet minder in die ons zo veel sympathiekere 'bijbelgetrouwe' hoek, waar naar ons gevoelen alleen over een detail-punt als de doop anders wordt gedacht. Heus, dat anders denken over de doop heeft diepe, arminiaanse wortels. O zeker, ook hier roemt men in de genade van God, en denkt men niet optimistisch over de mogelijkheden van de mens om verlossing te bewerkstelligen. Maar dat het tot de mogelijkheden van de mens behoort, om de beslissende stap uit het oude leven naar het nieuwe te doen – daarvan is men in deze kring overtuigd. En zo menen zij, dat God uiteindelijk toch aan ons de beslissing laat of wij verlost zullen worden of niet. Hij heeft Zijn heilsbeslissing genomen, door Zijn Zoon naar de aarde te zenden. Nu moeten wij beslissen, of wij Christus welkom heten of niet. Alleen het samenspel van die twee beslissingen zet zoden aan de dijk. Om die reden is de kinderdoop voorbarig: zij loopt vooruit op een beslissing die nog genomen moet worden en zonder welke Gods beslissing in de lucht komt te hangen. Zolang een mens nog niet gekozen heeft voor Christus, draait de motor van de verlossing stationair. Pas als een mens zijn hart aan de Heer heeft gegeven, grijpen de tandraden in elkaar en gaat de wagen rijden. En dus is het geloof voorwaarde voor de doop, ja, behoort het geloof tot de inhoud van de doop.

Daartegenover staat de gereformeerde overtuiging, dat op deze wijze onze redding niet radikaal genoeg aan God wordt toegeschreven. Zoals Luther met beslistheid tegenover Erasmus de onmacht van de mens, om ook maar iets tot zijn verlossing bij te dragen, heeft beklemtoond, zo hebben de gereformeerden in de Vijf Artikelen tegen de Remonstranten (ofwel: de Dordtse Leeregels) op bijbelse gronden Arminius' gevoelen van de hand gewezen, dat het van onze vrije wil afhangt of wij het eeuwige leven deelachtig worden of niet (DL hoofdstuk 2, Verwerping der dwalingen 6). Daarmee is recht gedaan aan het feit, dat de bijbel ook de menselijke beslissing om Christus te aanvaarden, ziet voortvloeien uit Gods beslissing om een mens te behouden. Zelfs dáartoe zijn wij niet in staat uit onszelf: te kiezen

voor Jezus. Zo vast zitten wij aan ons oude leven. Als een mens die keuze maakt, is dat ook al weer een getrokken worden (Joh. 6 : 44). Nee, God laat het niet bij de mogelijkheid voor ons mensen om behouden te worden. Hij weet dat wij zelfs daarmee niet gebaat zouden zijn. God doet ook dat allerlaatste, waardoor wij het heil ook metterdaad bereiken: Hij Zelf legt door de werking van de Geest onze hand in Zijn hand. Uiteindelijk hangt dus alles af van Hem, en hangt onze redding – God zij dank! – in niets meer af van onszelf. „Het hangt dus niet daarvan af, of iemand wil, dan wel of iemand loopt, maar van God, die Zich ontfermt.” (Rom. 9 : 16). Vandaar, dat in het NT zulke duizelingwekkende uitspraken gedaan worden over onze verkiezing. Vgl. Ef. 1 : 4, 5, „God heeft ons in Christus uitverkoren vóór de grondlegging der wereld, opdat wij heilig en onberispelijk zouden zijn voor Zijn aangezicht. In liefde heeft Hij ons tevoren ertoe bestemd als zonen van Hem te worden aangenomen door Jezus Christus, naar het welbehagen van Zijn wil.” Hier wordt onze redding van a tot z teruggebracht tot het werk van God, dat zó radikaal *aan* en niet *door* ons voltrokken wordt, dat onze redding al vast stond (en niet slechts mogelijk was!) nog voor wij eraan te pas kwamen.

Het meningsverschil tussen arminianen en gereformeerden, overdopers en voorstanders van de kinderdoop, blijkt zo ten diepste vast te zitten op het punt van Gods verkiezing. Let maar op: daar kunnen zij, die de kinderdoop afwijzen, bijna nooit mee uit de voeten. Voor hen hangt het er wél van af, of iemand wil dan wel of iemand loopt, en is Gods verkiezing nooit meer dan Zijn reactie op iemands geloof. Toegegeven: de doordenking van dat steile evangelie, dat Gods heilshandelen aan ons nog vooraf ziet gaan aan ons geloof, stelt voor niet geringe problemen. De leer van de verkiezing heeft dan ook aan de meest schrikwekkende vervormingen schrik gestaan. Maar in de kern van de zaak is de notie van de verkiezing van eeuwigheid onmisbaar, om in bijbelse radikaliteit te leven bij de genade. Want het bijbelse spreken over Gods verkiezing wil niets anders zeggen, dan dat wij voor onze redding absoluut en totaal afhankelijk zijn van God, en dat God ons zo weinig nodig heeft om ons te redden, dat Hij ons met Zijn redding in alle opzichten vóór was! Zo is het komen van een mens tot verlossing, hoe actief hij daarin ook wordt geacht te zijn („Blijft uw behou-

Redactie

Ir. A. Biersteker
T. Hoekstra
Drs. H. de Jong
Drs. P. van Kampen
Mr. dr. J. Meulink
D. W. L. Milo
Ds. K. Muller
Ds. E. R. Postma

Adres van de Redactie:

Ds. K. Muller, Dovenetel 45,
8446 SH Heerenveen
Tel. 05130-20476

Kerknieuws / Uit breder kring

M. J. F. van der Wal
Brugakker 60-17
3704 RA Zeist
Tel. 03404-61525

denis bewerken met vreze en beven”, Fil. 2 : 12), ten diepste toch te herleiden tot het welbehagen van God, die genadig toevoegt aan de kring van hen die behouden worden.

En dus is ook de doop, die markering van de overgang uit de duisternis in het licht, niet *afhankelijk* van wat een mens met God doet, maar van wat God met een mens doet. Altijd spreekt de doop van maar één ding: dat God een mens genadig binnenhaalt in het krachtenveld van Zijn genade. Zeker, de opmerking dat Gods werken aan een mens diens eigen aktiviteit niet uitsluit, behoudt ook ten aanzien van de doop haar kracht. De doop is onlosmakelijk verbonden aan geloof; hoe – dat hopen wij volgende week te zien. Maar omdat het geloof niet het fundament is waarop onze redding rust, daarom steunt ook de doop niet op ons geloof, maar steunt omgekeerd ons geloof op God, die in onze doop machtig getuigt van Zijn heils-wil over ons leven.

Kerknieuws

Ned. Geref. Kerk Heemstede-Lisse

Ds W. H. Louwerse van Langerak heeft bedankt voor het op hem door de kerkeraad uitgebrachte beroep.

Ned. Geref. Kerk Bunschoten-Spakenburg

Ds J. H. Kamerbeek van Kampen heeft het op hem uitgebrachte beroep aanvaard.

Ned. Geref. Kerk Zaandam-Oostzaan

De kerkeraad heeft een beroep uitgebracht op kandidaat L. G. Compagnie te Kampen, op wien reeds een beroep was uitgebracht door de kerkeraad van Marknesse-Zwartsluis.

Preekconsent

Vooruitlopend op het persverslag van de regionale vergadering van de kerken in de regio Arnhem, gehouden op 13 december j.l., delen wij u mede dat op grond van een met goed gevolg afgelegd examen, ter verkrijging van het preekconsent, aan student Tj. Baron, Eekschillersdreef 510, 7328 LH Apeldoorn, preekconsent werd verleend tot 1 januari 1986.

Correspondentie

De kabbelende stroom moet even worden onderbroken. Om twee redenen. De eerste is: dat nu en dan reacties, telefoons en brieven binnenkomen, waar wel eens op mag worden ingegaan. Dat zou in de vorm van een verzamelartikel kunnen. En daar gaan we dan.

Praehistorie

„U schrijft” – aldus een lezer te Houten – „in uw artikel over Samos over beenderen van prae-historische dieren, welke miljoenen jaren oud zijn. Hoe kunt u deze bewering rijmen met de gangbare christelijke opvatting dat de aarde met de levende wezens, zoals mens en dieren, ongeveer 6000 jaren oud is? Volgens moderne berekeningen kan de omvang van de wereldbevolking van Adam en Eva af tot heden ontstaan zijn. En volgens het scheppingsverhaal zijn de dieren toch in dezelfde week (als de mens) geschapen. Zelf vind ik het ook een moeilijk probleem, omdat er veel gevonden wordt dat er op wijst, dat de aarde veel ouder is dan wat wij menen uit de Bijbel te kunnen afleiden”.

Het probleem van deze briefschrijver is ook mijn probleem. Volgens de modernste ouderdomsbepaling (de 14-C methode) komt men op getallen van miljoenen jaren. Aan deze z.g. carbonmethode kleven echter ook al weer grote fouten: onder meer... dat deze veel te hoge ouderdom zou willen aangeven. En wie ben ik, dat ik het beslissende antwoord zou weten?

Maar er zijn inderdaad fossiele vondsten, die onomstotelijk op veel vroegere data voor de schepping uitkomen dan 6000 jaren. Daar hoeft je geen evolutionist voor te zijn. Geeft de Bijbel ons dan een onwaar beeld? Volstrekt niet. De Bijbel geeft ons het beeld, dat eeuwen lang van mond tot mond was overgeleverd en dat uiteraard begon bij de schepping van de mens. Maar de Bijbel kan niet gebruikt worden om de wereldkalender af te lezen. Een bioloog, wie ik eens vroeg wat hij dacht van dit probleem in verband met zijn geloof, antwoordde: mijn geloof is mijn geloof, maar mijn vak is mijn vak, en beide komen niet in botsing.

Nog een opmerking. Wanneer de mens ongeveer 6000 jaar geleden is geschapen, hetgeen zonder moeite aanvaard kan worden, dan is daarmee nog niets gezegd van de prae-historische dieren. Want dat de totale schep-

DOOR
D. W. L. MILO
DALMALLY

ping binnen 1 week zou hebben plaats gevonden, is (voor mij althans) niet zeker. Wijlen dr A. Kuiper zei op college (zo vertelde mij vroeger mijn goede Vader): „of die scheppingsdagen nu 24 uren of 1000 jaren hebben geduurd, mijne heren, zou ik u niet kunnen zeggen; ik ben er niet bij geweest”.

De verloren tien stammen

Tijdens het verschijnen van mijn serie in de afgelopen zomer werden mij enige knipsels uit „Trouw” toegezonden. Van meer dan een zijde. Dr K. A. D. Smelik maakte daarin een reeks grapjes over Israëlieten, die, in ons land aangekomen, plaatsnamen verzonnen die uit het Hebreuws stamden.

Het zal elke inzender van die knipsels echter bekend zijn, dat ik van de tien verdwenen stammen alleen de Kelten genoemd heb, die vrijwel bewijsbaar van Israël afstammen. Over Nederland maakte ik geen speculaties (al kan ik het niet helpen dat ook hier Kelten woonden). En dr Smelik's speciale vondst, dat B'rit (= Verbond) iets met Brit te maken zou hebben, kwam uit zijn pen, niet uit de mijne. Hier te lande is die vondst trouwens allang taalkundig weerlegd, maar dat wist dr Smelik niet.

Het is onder deskundigen gebruikelijk, het serieuze onderzoek naar Gods verbondsvolk (draggers van Gods onberouwelijke beloften!) met grapjes af te doen. Daar steekt, naar ik vrees, niet het werk van de Geest achter. Anders zouden deze deskundigen-theologen zelf het onderzoek wel ter hand nemen.

De ark van Noach

Dezelfde schrijver deelde spottend mee, dat de ark van Noach „voor de 25e keer was ontdekt”. En ja, daarover had zijn bloed-eigen „Trouw” op 27-8-84 een vrij onnozele mededeling geplaatst.

Wie een beetje vertrouwd is met de literatuur over de restanten van de ark op de berg Ararat (op de grens van Armenië en Turkije); wie de rapporten vanaf 700 v.C. tot de vorige eeuw, tot de huidige eeuw, en tot de laatste jaren kent, weet, dat deze gegevens geheel overeenkomen met Genesis 7 en 8.

In mei 1978 hebben we op deze plaats dr J. W. Ouweneel's boek „De ark in de branding” besproken. Onlangs hebben we de documentaire „Op zoek naar de ark van Noach” (van David Balsiger en C. E. Sellier jr.) nog eens gelezen. De bewijzen zijn veelvuldig en onweerlegbaar: de houten restanten van de ark liggen goed geconserveerd op de berg Ararat, ruim 4000 meter hoog, ver boven de boomgrens, in sneeuw en ijs. Daarover vallen geen grapjes te maken.

Nogmaals de tien stammen

Vanuit Paramaribo kwam, naast veel lof, een schertsend gedicht over het onderzoek naar de X stammen. Wij nemen dat niet op, daar het niet staat op het niveau van serieus onderzoek als waar wij naar streefden. Wanneer men schrijver dezes, op grond van een vondst of een uitdrukking, in een club of hoekje wil duwen waar hij niet in past, werk ik daar liever niet aan mee. Laat men maar lezen wat ik wel schreef – niet wat ik weglief. Overigens gaf deze briefschrijver enkele tips inzake literatuur. Dank daarvoor.

Het boek Henoch

Per abuis schreef ik (23 nov. jl.) dat Judas, in zijn brief Henoch aanhalend, aldaar de geschiedenis van Michael en de Boze had aangetroffen. Niemand corrigeerde mij – dus doe ik dat zelf maar. De geschiedenis van Michael en de Satan over het lichaam van Mozes staat niet in het boek Henoch; wel citeerde

de apostel Judas drie zinnen uit het boek Henoch.

Engelen op uw weg

In het boek van dr H. C. Moonenburgh, waarover hier uitvoerig gehandeld is, komen diverse waarnemingen van engelen voor. De verschijning is altijd onopvallend, als in Abrahams tijd. De gediensstige geesten komen iemand onder het oog, gekleed in onze gewone kleding. De schrijver noteerde een geval van een boerenknecht, in overal gekleed, die achteraf bleek een engel te zijn geweest. In een fabrieksstad werd iemand in werkkleding met een lunchtrommel-tje gezien, die een engel was. Zo kan ik aan het verhaal van de verloren tas in de Parijse ondergrondse toevoegen: dat de beide helpers jonge Afrikaanse negers waren. Maar wel engelen. En dan wil ik graag nog een andere verschijningsvorm vermelden. Onlangs besprak ik het boek „Engelen” met een emeritus-predikant uit Oban, die hier was voorgegaan en bij ons de koffie gebruikte. Begrijpend dat ik de inhoud van dit boek volkomen aanvaard, nam hij mij in vertrouwen.

„Een met mij bevriende hoogleeraar te Aberdeen was, met een ander, in China geweest op het moment van een revolutie. Beiden werden als vreemdelingen in het gevang gestopt en wachtten op een zekere dood. Dat deden ze net als Paulus en Silas. biddende en psalmzingerde.

Toen ging de deur open. Een mandarijn verzocht hen, hem te volgen. Ze volgden hem, alle gangen en deuren van de gevangenis door, tot ze buiten kwamen. Een straat verder salueerde de mandarijn hoffelijk en was verdwenen.”

En – vroeg ik hem ademloos – is dit geval gepubliceerd? – „Wel-

VERSCHEENEN:

Een bundeling van een reeks artikelen welke geplaatst zijn in „Opbouw”.

u groeten

Claudia en Pudens

door D. W. L. MILO

De brochure is onderverdeeld in elf hoofdstukken, t.w.: 1. Claudia en Pudens; 2. Linus; 3. Caractacus; 4. Wie was Pontius Pilatus?; 5. Het stralende einde van Petrus; 6. Wat is heel Israël?; 7. Wat zijn verloren schapen?; 8. Zijn Gods beloften uitvoerbaar?; 9. Waarheen trokken de apostelen?; 10. De Kelten; 11. De vroege Britse Kerk.

U kunt deze brochure bestellen door overmaking van f 6,- op postgiro 575663 t.n.v. G. de Kruijf, Waterhoenlaan 60, 3704 GZ Zeist. Met vermelding „Claudia”.

nee", was zijn antwoord, „wie in dit land zou het geloven, denk je? Maar ik weet dat het waar is”.

Waar bleef Jeremia?

Vanuit Canada raadde mij een welwillend lezer aan, kritisch te zijn met Ierse bronnen. Daar luister ik graag naar, hoewel niet begrijpend waarom men met Ierse bronnen meer kritisch zou moeten zijn dan met bijvoorbeeld Romeinse. In elk geval reikte hij mij enige lectuur aan, om breder belichting te geven. Daar ben ik dankbaar voor.

Ondanks kritiek en bijval van diverse kanten blijf ik erbij, dat de afloop van Jeremia's veelbelovend leven – zoals die door dr Aalders werd doorgegeven – nergens naar lijkt. Wanneer die „christelijke overlevering” door iemand geprefereerd wordt, mag niemand dat kwalijk nemen. Ik echter kan er mij niet in vinden, dat a) die overlevering zes eeuwen van mond tot mond zou zijn gegaan, eer zij christelijk werd; b) dat de moordenaars, die Jeremia gestenigd zouden hebben, dat verhaal zelf aan hun kinderen en kindskinderen zouden hebben doorverteld; c) dat die moordenaars, wier messen zo

los in de schede staken, een *religieus* doodvonnis zouden hebben voltrokken; d) terwijl naar het Bijbelwoord al die rebellen in Egypte een spoedige dood zouden vinden.

Eerlijke studie van de Bijbel zal de lezer overtuigen, dat voor Jeremia nog een heel levenshoofdstuk was weggelegd. Dat is hem herhaaldelijk en ondubbelzinnig van Godswegen beloofd, al zwijgt de Bijbel over het vervolg. Maar wanneer *enige landskroniek hier bij aansluit*, lijkt mij dit een serieuze overweging waard. De lezer zal overigens opgemerkt hebben, dat ik niet met zekerheid vaststelde, dat Jeremia in Ierland is geweest. Ik stelde alleen de hoge graad van waarschijnlijkheid.

Iemand schreef me dat dit artikel elders werd overgenomen, zonder commentaar.

Vervalste handschriften

Een bevriend lezer te Amstelveen wees mij er op, dat veel manuscripten „vervalst” zijn. Nader: dat de heiligenverhalen dikwijls in de loop der jaren zijn opgesmukt.

Dat wil ik graag geloven. We

behoeven maar naar de Roomse heiligenverhalen te grijpen, om hiervan overtuigd te worden. In mijn artikel over Columba (17 februari) heb ik dat goed doen blijken: „Zoals bij alle beschrijvingen van heiligenlevens komen er wel wat veel wonderen in voor. De lezer is vrij ze al of niet te geloven”.

Ziekte en herstel

De andere reden waarom deze artikelen zouden kunnen stagneren is, dat ik vanwege enkele maanden ziekte door mijn geschreven voorraad heen ben. Ja, na 45 jaren was ik voor 't eerst weer eens ernstig ziek en onze dokter zei: je mag je niet beklagen, misschien blijf je nu wel weer 45 jaar gezond. Alle vrienden in het vaderland, die ervan op de hoogte waren, leefden mee en droegen bij aan mijn herstel.

Maar het belangrijkste van alles was, dat een plaatsvervangend dokter zei: dat genezing niet van dokters en medicijnen afhangt, maar door gebed van Boven moet worden verkregen. Hij was de eerste arts, van wie ik dat hoorde. En ik vind dat het vermelden waard.

getuigenis-stroming vindt dat de samenleving moet veranderen. De aandacht gaat daarbij echter vooral uit naar de *geestelijke* oorzaken van het verval van de samenleving. Die geestelijke noden wil men voor alles aan de orde stellen. Dat gaat gepaard met het christelijk getuigenis, waarin de samenleving opgeroepen wordt tot berouw en bekering. Wagenaar typeert de getuigenis-stroming in Trouw als „in de eerste plaats *christelijk* en pas op de tweede plaats *politiek*”. Hij noemt het typerend dat in de RPF-fractie gedurende de achterliggende zittingsperiode slechts eenmaal een *politieke* discussie plaats had. Christelijke actie gericht op hervorming van verhoudingen dient volgens de getuigenis-stroming vooraf te gaan te worden door een geestelijke strijd gericht op berouw en bekering. Pas daarna zullen ontwaarde verhoudingen (als vanzelf) kunnen herstellen. Daarin verschilt de getuigenis-stroming sterk van een christelijke actie-organisatie als het CNV.

Kritiek op christelijke actie

Een veelgehoorde kritiek op een christelijke actie-organisatie als het CNV is dat uitgegaan wordt van een te positief mensbeeld. Nu lijkt uit de aktiebereidheid van een christelijke actie-organisatie in beginsel inderdaad een positieve benadering van de mens en zijn maatschappelijke problemen te spreken. Immers, de bereidheid tot actie gericht op verandering van verhoudingen veronderstelt de verwachting dat een verandering ten goede mogelijk is. Daarbij zou onvoldoende oog bestaan voor de geestelijke oorzaken van de verwording van de samenleving. Zo zouden christelijke actie-organisaties zich teveel richten op de *gevolgen* en te weinig op de *oorzaken* van de ontsporing van maatschappelijke verhoudingen. En daardoor zou de actie van christelijke actie-organisaties te vaak tot een „gevecht tegen windmolens” leiden. En laten we eerlijk zijn. De resultaten van activiteiten als die van het CNV lijken het gelijk van de critici als vanzelf te bewijzen. Tenslotte richt een belangrijk deel van de kritiek (die hier overigens niet uitputtend beschreven wordt) zich op de aard van de in te zetten *aktiemiddelen*. Dat ten aanzien van het CNV vooral de – overigens vrij uitzonderlijke – inzet van het stakingsmiddel het moet ontgelden behoeft geen verder betoog. Samengevat richt de kritiek op christelijke actie-organisatie zich op: het te positieve mensbeeld, het gebrek aan zorg over het geestelijk verval en de aard van

Christelijke actie of getuigenis

Er loopt door de christelijke partijen en organisaties op politiek en maatschappelijk terrein een scheidslijn met aan de ene kant voorstanders van christelijke actie en aan de andere kant aanhangers van het getuigenis. De recente ontwikkelingen binnen de RPF tonen aan dat die scheidslijn zelfs dwars door de partijen en organisaties heenloopt. Ook de recente oprichting van de Reformatorische Maatschappelijke Unie (RMU) als christelijke maatschappelijke organisatie naast het CNV is een aanwijzing voor het bestaan van zo'n tweestromenland. Christelijke actie of getuigenis? Dit wordt een pleidooi voor christelijke actie. Christelijke actie, niet TEGEN-OVER, maar ALS een christelijk getuigenis.

Waarom christelijke actie?

Het „waarom” rond christelijke actie laat zich wellicht het best beantwoorden aan de hand van de uitgangspunten en doelstellingen van de christelijke vakbeweging. Het CNV is altijd een christelijke actie-organisatie geweest. Het CNV baseert zijn activiteiten op het geloof dat de mens verantwoordelijkheid draagt voor het bewaren en onderhouden van de Schepping. Die *cultuur-opdracht* geldt volgens het CNV ook vandaag en dwingt christenen te werken aan een samenleving waarin recht en gerechtigheid heersen. Het CNV constateert dat de realiteit van

DOOR H. STRATING WOERDEN

de samenleving hier ver van verwijderd is. Daarom roept het CNV op tot christelijke actie gericht op *hervorming* van de samenleving tot een samenleving die meer voldoet aan de normen van recht en gerechtigheid. Nationaal en internationaal. Het CNV probeert maatschappelijke verhoudingen te veranderen, waarbij veelal als norm geldt dat

de mens als (voor God en de naaste) verantwoordelijke mens moet kunnen functioneren. Daarom houdt het CNV zich daadwerkelijk bezig met arbeidsverhoudingen, gezagsverhoudingen, maar ook met de positie van de vrouw, de vreemdeling, de jongere in de samenleving. Het CNV bedient zich daarbij van aktiemiddelen. Met behulp van die aktiemiddelen wil het CNV middels christelijke actie zijn doelstellingen trachten te realiseren. Daarin verschilt het CNV als actie-organisatie sterk van de getuigenis-stroming in de christelijke partijen en organisaties.

Waarom een christelijk getuigenis?

Het „waarom” rond het christelijk getuigenis laat zich wellicht het best beantwoorden aan de hand van de recente ontwikkelingen binnen de RPF. In Trouw noemt het „dissidente” RPF-Kamerlid Wagenaar een aantal kenmerken van de getuigenis-stroming in de christelijke politiek. Ook de getuigenis-stroming stelt vast dat de samenleving ver verwijderd is van een samenleving naar Gods normen. Ook de

de in te zetten aktiemiddelen. (Het zijn ook deze punten waarop de kritiek van de recent opgerichte RMU ten opzichte van het CNV zich concentreert.)

Kritiek op het christelijk getuigenis

Ook de getuigenis-stroming is aan kritiek onderhevig. Die kritiek richt zich in de eerste plaats op het getuigenis zelf. De oproep tot berouw en bekering (die bijvoorbeeld stevast de afsluiting van speeches van de betreffende parlementariërs – althans voorzover dat via de media vast te stellen is – begeleiden), roepen bij velen wisselend het beeld de „farizeër en de tollenaar” en van „de roepende in de woestijn” op. Kritiek wordt ook gehoord op het *primaat* van het getuigenis. Mag een parlementariër in de eerste plaats christen en pas op de tweede plaats parlementariër zijn, in die zin dat de parlementaire inbreng ondergeschikt gemaakt wordt aan het christelijk getuigenis van berouw en bekering? Dringt zich hier niet de vergelijking op met de christelijke bakker, die als een zeer goed christen bekend stond, maar nogal slecht brood bakte? De man ging failliet. Het is in dit verband opvallend dat de getuigenis-stroming zich niet of nauwelijks op maatschappelijk terrein manifesteert. Ook de reeds eerder genoemde RMU stelt zich op maatschappelijk terrein bezinning en *aktie* ten doel. Kennelijk leent de praktijk van bijvoorbeeld het vakbondswerk zich er minder voor de actie ondergeschikt te maken aan het getuigenis. Tenslotte richt de kritiek (die ook hier niet uitputtend is) zich op de passiviteit van de getuigenis-stroming. Wordt een actie-organisatie als het CNV bekritiseerd vanwege de aard van de gebruikte aktiemiddelen, de kritiek op de getuigenis-stroming betreft juist het ontbreken van actie en aktiemiddelen. Typerend is opnieuw de constatering van Wagenaar in Trouw, dat een *politieke* discussie binnen de RPF-Kamer- fractie een zeldzaamheid is. Bovendien wordt bij de getuigenis-stroming nogal eens een concentratie geconstateerd op vraagstukken met een geestelijke dimensie, waardoor andere zaken, die evenzeer de kwaliteit van de samenleving meebepalen, niet of onvoldoende aandacht krijgen. Samengevat richt de kritiek op de getuigenis-stroming zich op: de aard en het *primaat* van het getuigenis, de passiviteit en de over-accentuering van de geestelijke noden in de samenleving, waardoor kansen om scheve verhoudingen recht te trekken gemist worden.

Geen getuigenis zonder actie

De kritiek op de getuigenis-stroming binnen de christelijke partijen en organisaties spitst zich toe op het ontbreken van christelijke actie.

Ter illustratie. De getuigenis-stroming in de Nederlandse politiek koppelt bijvoorbeeld op sociaal-economisch terrein het getuigenis (de mens is verantwoording voor zijn handelen aan God verschuldigd) aan een al dan niet stilzwijgende acceptatie van de bestaande verhoudingen in het bedrijfsleven. Toch laten juist die verhoudingen vaak veel te wensen over en doen in veel gevallen zeker geen recht aan het mensbeeld van de verantwoordelijke mens. Het ontbreken van christelijke actie, van concrete aanzetten tot verandering van maatschappelijke verhoudingen, leidt immers welhaast onvermijdelijk tot handhaving en bevestiging van de status quo, van de bestaande verhoudingen. En dat ontbreken van actie gericht op hervorming van de samenleving, ontnemt het getuigenis haar overtuigingskracht en geloofwaardigheid.

Christelijke actie, gericht op verandering van scheefgegroeide verhoudingen is nodig om het christelijk getuigenis geloofwaardig en overtuigend te maken. En aan die actie ontbreekt het de getuigenis-stroming in de christelijke partijen en organisaties. Op velerlei terrein ontbreekt zelfs een maatschappelijke of politieke visie op de *architectuur van de samenleving*. Een visie, die de consequentie van het getuigenis zou moeten zijn. Door het ontbreken ervan ontnemt de getuigenis-stroming het eigen getuigenis in belangrijke mate geloofwaardigheid en overtuigingskracht. Christelijk getuigenis zonder christelijke actie (of politieke visie) kan niet. Wat de tegenvraag oproept of christelijke actie zonder getuigenis niet onder hetzelfde oordeel moet vallen.

Christelijke actie als getuigenis

Christelijke actie (maatschappelijk, zowel als politiek) moet gericht zijn op hervorming van scheve maatschappelijke verhoudingen. Verhoudingen over de gehele breedte van de samenleving. De verhouding van burgers tot de Overheid, van groepen burgers tot elkaar, van burgers onderling. Dat eist begrip voor gewijzigde omstandigheden. Christelijke actie zal echter steeds voorafgegaan moeten worden door een toetsing van verhoudingen aan de normen en waarden van het Evangelie. Die toetsing kan tweërlei gevolg hebben: acceptatie of afwijzing

van bestaande verhoudingen. Op beide moet actie volgen: verdediging of bestrijding en verandering van het bestaande. Beide zal met argumenten en overtuiging moeten geschieden. Die tweeenheid van toetsing en actie (zo u wilt bezinning en actie) zal een christelijk getuigenis naar de samenleving uitstralen. Zó'n getuigenis zal door de eenheid van toetsing en actie geloofwaardig en overtuigend kunnen zijn. Bij dat alles hoeft een bezinning op de geestelijke oorzaken van scheefgetrokken verhoudingen niet te ontbreken.

Die geestelijke oorzaken kunnen het resultaat van de christelijke actie zeker afbreuk doen en zelfs geheel teniet doen. Maar dat mag geen reden zijn de actie te beperken of achterwege te laten. Evenmin mag het een reden zijn tot de inzet van ontoelaatbare aktiemiddelen (waartoe het stakingsmiddel overigens niet zondermeer gerekend mag worden). Christelijke actie mag niet alleen van de resultaten afhankelijk gesteld worden. Want met de christelijke actie zou ook het christelijk getuigenis verdwijnen.

De weg naar Nicea

2. Constantijn

Historici zullen ieder vanuit hun eigen visie altijd blijven discussiëren over de vraag of keizer Constantijn nu wel of niet een visioen heeft gehad. waardoor hij de voorvechter van het christelijk geloof werd.

Runciman.

De Goddelijke Keizers, p. 11.

Met keizer Constantijn, maar in feite reeds lang voorbereid, begint een nieuwe fase in de geschiedenis...

Zusters Benedictinessen Bonheiden.
De Heilige Athanasius, p. 25.

Zonder angst

Op 25 juli 325 gaf de Keizer in Nicea een banket ter gelegenheid van zijn Vicennalia, het 20-jarig jubileum van zijn troonsbestijging. In zijn *Leven van Constantijn* geeft de vroege kerkhistoricus Eusebius, die erbij was, een levendig verslag van het gebeuren. Met name spreekt hij over het vreemde gevoel dat menig bisschop bekreep, toen ze op weg naar de banketzaal een erewacht van gardsoldaten moesten passeren. Nu konden zij „het glimmen der wapenen” zien zonder vrees die hen vroeger hierbij bekreep.¹⁾

Het moet een vreemde gewaarwording geweest zijn, een keizer die 'n concilie bijeenroept, die in purper gekleed op 20 mei 325 de opening verricht. Die pas ging zitten, toen de voorzitter van de synode hem daartoe had uitgenodigd. Die een der hunnen leek. Een aantal bisschoppen heeft het haast niet kunnen bevatten. In dat verband las ik de verzuchting, geciteerd uit Psalm 126, in de Canisiusvertaling: Toen de Heer een keer bracht in de ballingschap van Sion, was het ons als droomden wij.

Diocletianus

Toch was er, zoals ook al in het citaat bovenaan het verhaal

¹⁾ ontleend aan Burn, *The Council of Nicaea*, London, 1925, p. 52.

DOOR
P. J. VAN KAMPEN
ZEIST

wordt gezegd, heel wat aan dit alles voorafgegaan. Die voorbereiding betreft zowel het leven en de loopbaan van Constantijn als ook de ontwikkelingen in het hele Romeinse Rijk.

Zoals steeds is weer de vraag: hoever moet je in de tijd teruggaan om dat enigszins duidelijk te maken?

Het lijkt me zelf goed toe om bij de regering van Constantijns grote voorganger Diocletianus te beginnen. Van deze wordt gezegd²⁾ dat men hem, net als Augustus, kan beschouwen als de stichter van een nieuw rijk. We spreken dan over de periode 284-305.

Dat had lang niet iedereen van die Diocletianus verwacht. Zijn regering heet groots, maar zijn start was uiterst gewoontjes. Zijn ouders waren in het huis van een Romeinse senator slaven geweest. Zijn vader had het echter tot schrijver weten te brengen, was kennelijk iets op de maatschappelijke ladder opgeklimmen en had zich kunnen vrijkopen.

Zoon Diocletianus was voorbe-

²⁾ Gibbon, *Decline and Fall of the Roman Empire*, London, 1979, p. 91.

stemd tot een grootser carrière. Dat hadden orakels gezegd, geheimspreuken die je levenslot aankondigden (als je erin geloofde). Dat had de man zelf ook gevoeld: hij was iets bijzonders. En dat had hij waargemaakt. Met zijn ene naam, die zijn herkomst aangaf (een klein dorpje in Dalmatië, het tegenwoordige Joegoslavië), in plaats van de meerdere namen die een aanzienlijk Romein door het leven droeg, was hij opgeklommen. Een soort Napoleon van 16 eeuwen eerder: bestuurder van het gewest Maesië, consul (een van de meerdere), hoofd van de paleiswacht. En toen hij eenmaal via een militaire carrière aanzien had gekregen, kwam daar regelrechte roem bij. Hij gedroeg zich zeer goed in een van de vele oorlogen met de Perzen (op het Romeinse Oostfront, waar altijd oorlog broeide of uitgebroken was) en werd de meest geschikte man voor de vacante troon gevonden.

Daar had hij zich een goed bestuurder getoond: verstandig, gematigd, zakelijk, vasthoudend. De 18e eeuwse historicus Gibbon, die een gezaghebbend werk over het Romeinse Keizerrijk schreef en aan wie ik deze dingen ontleen, suggereert nog een talent. Diocletianus kon erg eerlijk en recht door zee lijken en ondertussen toch met je een spelletje spelen. Misschien een van de weinige talenten om in de grond te stoppen, maar Diocletianus kwam er ver mee. Overigens: hij wist ook evenwichtig te zijn; hij wist wanneer zuinig te zijn en wanneer gul, wanneer streng en wanneer mild.

Landje verdelen

Maar hij deed méér. Hij vond dat het Rijk veel te groot was dan dat het effectief door één man kon worden bestuurd. En dus voerde hij bestuurlijke hervormingen in: het hele Rijk werd in 12 zgn. „diocesen” verdeeld, bestuurlijke eenheden, die later door de Kerk als structuur werden overgenomen. Toen ging een „diocesis” een bisdom betekenen.

En hij bood de helft van zijn rijk aan een ander aan: aan zijn strijdmakker Maximianus. Dat was een dapper militair, aan Diocletianus zeer trouw, maar verder niet zijn gelijke als mens. Hij was behoorlijk onbehouwen – hij kwam uit een zeer weinig culturele achtergrond, maar dat gold ook voor Diocletianus, die een beschermer van de kunsten was – erg hooghartig en bij tijd en wijle erg onstuimig van karakter.

Maar zoals gezegd, hij was aan Diocletianus verknocht en werd er ruim voor beloond. Want de

opperkeizer (zo mag je hem, dunkt me, wel noemen) verdeelde het Rijk. Hij ging in het Oosten wonen en maakte de stad Nikomedia (in het tegenwoordige Turkije) tot zijn residentie.

Toen er nog twee onderkeizers bijkwamen, Constantinus en Galerius, kregen die elk ook een stuk. Beiden kregen ze lastige, weerbarstige grensprovincies, waar geregeld tegen binnenvallende vijanden moest worden gestreden.

Zo kwam er dus een splitsing van het Rijk – voorlopig puur administratief, maar later van wezenlijk belang, tot in de kerkgeschiedenis toe.

Diocletianus en Maximianus, de twee hoofdkeizers, kregen de titel „Augustus”. Eerstgenoemde nam bezit van het Griekssprekende Oosten: Egypte, Thracië (Noord-Griekenland) en de rijke provincies van Klein-Azië (het tegenwoordige Turkije). De ander zetelde in Milaan en regeerde over Italië en Noord-Afrika.

De twee onderkeizers, die de titel „Caesar” kregen, waren resp. baas over Gallië, Spanje en Britannië, (residentie Lyon in Frankrijk) en de streek rond de Donau (residentie Triër).

Vervolging

Het geheel léék hecht en wàs hecht! Zolang het duurde. Want het veronderstelde een hoge mate van eenheid en van onderlinge loyaliteit. En die was er ook, merkwaardig genoeg. Een zeldzaam schouwspel in de geschiedenis.

Toch moest er meer worden gedaan aan de eenheid. Wat (mijn beknopte editie van) Gibbon namelijk niet vermeldt is de grootscheepse christenvervolgingen die het Rijk teisterde. Er was behoefte aan eenheid; en politieke eenheid werd bevorderd door religieuze eenheid.

Nadat christenen zo'n 40 jaar met rust gelaten waren, werden vier edicten uitgevaardigd, die met toenemende gestrengheid andersdenkenden klem moesten zetten.

Waar die vervolging uit voortgekomen is is niet precies bekend. Ergens las ik echter een interessant gegeven:

„In het jaar 298 raadpleegden Diocletianus en zijn onderkeizer Galerius, zoals in Rome gebruikelijk, de auguren – de religieuze functionarissen die voortekenen verklaarden en de toekomst voorspelden. ...Dieren werden geslacht als offergaven aan de goden, en de levers werden eruit gehaald, omdat men dacht dat de auguren uit de lever de voortekenen konden lezen. Er waren geen tekenen. Opnieuw werden dieren geslacht en sneed men de levers eruit, maar er waren nog

steeds geen tekenen. De opperste der auguren weet dit slechte voortekenen aan de aanwezigheid bij de ceremonie van christenen die een kruisteken hadden gemaakt om de slechte geesten af te weren. Diocletianus was woedend. Hij beval alle personeelsleden van het paleis offers te brengen. Wie dat niet deed, zou ontslagen worden. Militaire commandanten moesten erop toezien dat de soldaten offerden of anderszins uit de dienst werden ontslagen.”³⁾

Hoe dan ook, zo begon de vervolging van christenen, die langer duurde en meedogenlozer werd uitgevoerd dan enige vorige vervolging. Want, dat is al gezegd, Diocletianus had zijn staat, met inbegrip van leger en politie, goed gestructureerd. Het eerste edict tegen de christenen werd uitgevaardigd in 303. Alle christelijke geschriften moesten worden verbrand en alle kerken verwoest. De kathedraal

³⁾ Walsh, *De Pausen*, Bussum, 1982, p. 35.

Ingezonden

Verstandelijk vermogen

De heer Milo weet boeiend te schrijven over de „onzienlijke werkelijkheid”. Echter de realiteit staat hem nog niet duidelijk voor ogen inzake de ook bij de vrouw vaak aanwezige „verstandelijke vermogens”.

In „Opbouw” van 7 december j.l. schrijft hij o.a.:

„Is dit boek voor mannen of voor vrouwen geschreven? Ik ben bang dat wij mannen te zeer door onze verstandelijke vermogens geblindeerd zijn om de arts Moolenburgh onbevragen te kunnen lezen. Maar ik geloof ook dat – Gode zij dank – onze moeders nog zo zeer openstaan voor de onzienlijke werkelijkheid, dat zij met vrucht dit zeer leesbare boek zullen opnemen. En dan zullen wij mannen, die toch willen weten wat zij lezen, niet kunnen achterblijven.”

Misschien komt de heer Milo hen niet tegen, maar er blijken toch echt vrouwen te bestaan die over „verstandelijke vermogens” beschikken.

Ik denk dat een dergelijke, toch wel enigszins denigrerende wijze van spreken over vrouwen geen pas geeft en in z'n algemeenheid ook niet terecht is. Dat God ook nog gedankt wordt voor het ontbreken van dergelijke vermogens gaat toch helemaal te ver.

van Nikomedia – die al 20 jaar lang pal tegenover het keizerlijk paleis had gestaan – werd verwoest. De bisschop van de stad, en vele van zijn priesters, werden vermoord.

De laatste van de vier edicten, uit 304, was de strengste. Tussen 305 en 311 werd, vooral in het Oosten, hevig vermoord en gemarteld. We zullen in het verloop van het verhaal nog wel meer over de slachtoffers horen.

Burgeroorlog

En toen kwam de dag waarop, merkwaardig genoeg, de keizer in Nikomedia zei dat hij ging aftreden. Zijn mede-hoofdkeizer, Maximianus, vroeg of hij het echt meende, en hij meende het echt. Hij ging in rust leven, gaf de keizer te kennen, op de dag dat hij 21 jaar in het purper had gezeten.

En meteen daarop werd het evenwicht verstoord. Voor een tweede keer rekenen op vier keizers die in volledige harmonie en zonder jaloezie zouden

Overigens, ik blijf de artikelen van de heer Milo met belangstelling en „onbevangen” lezen! Sans rancune.

G. Zwaan-Kramer,
Schiedam

Naschrift

Het zij verre van mij, onze zusteren een forse dosis verstandelijke vermogens te ontzeggen. Ik weet wel beter.

Maar als onze lieve lezeres nu even haar – blijkbaar in ruime mate verleende – gezonde verstand had gebruikt, had ze gezien dat ze in een mannenvall trapt. Immers, zonder te beweren of te bedoelen dat onze moeders minder gezond verstand ontvingen dan onze vaders, heb ik de moeders geprezen boven de vaders: omdat zij bovendien iets als intuïtie bezitten, gevoel, *Einfühlung* en nog enkele onmisbare factoren. En dáár dank ik God voor.

Wanneer dus de mannen verontwaardigd waren geweest en over discriminatie hadden ge-roepen... maar zij hebben blijkbaar de val zien staan.

Het hebben van een scherp verstand – zo wilde ik zeggen – is niet genoeg om de onzienlijke werkelijkheid te benaderen; kan zelfs hinderlijk, blinderend, werken.

Wat mij in deze schepping vaak zo blij maakt: vrouwen te zien met een denkend hart – en mannen met een gevoelig verstand. Geen discriminatie dus. En geen rancune. Blijft over een „praise the Lord”.

D.W.L.M.

samenwerken was ook wat veel van het goede. Achttien jaar lang werd het aftreden van Diocletianus (en van Maximianus, die – zij het schoorvoetend meedeed, al was dat niet verplicht; later kreeg hij ook spijt en wilde hij weer terugkomen als keizer) – gevolgd door een situatie die in feite burgeroorlog was. Dan wordt de geschiedenis zeer verward; ik zal niet proberen hier alle gebeurtenissen exact te boekstaven. Wie het allemaal precies weten wil, kan in vele boeken terecht.

Een nieuwe ster

Temidden van dit vele verwarrende kwam er een nieuwe kommet aan de hemel: Constantijn. Zijn vader was al een van de twee onderkeizers geweest. Hij werd geboren in het gebied bij de Donau, in het tegenwoordige Joegoslavië. Zijn moeder Helena is door Britten (sinds de 18e eeuw) beschouwd als een Britse prinses. De zeer Britse historicus Gibbon zegt echter – of het met spijt in het hart is weet ik niet – dat ze zonder twijfel de dochter van een kroegbaas uit Joegoslavië was.

Vader Constantius, die de christenen behoorlijk goedgezind was, en met weinig enthousiasme aan de christenvervolgingen deelnam, werd hoofd van het Westelijk deel van het Rijk. En zoon Constantijn, die dapper was en belangrijke wapenfeiten op zijn naam had staan, werd in de rijen van de soldaten al beschouwd als een nieuwe Caesar, een nieuwe onderkeizer dus. Dat beviel de steeds wantrouwige „Augustus” (een nieuwe nu: Galerius) niet. Constantijn was zijn leven niet meer zeker. Graag zou Constantijn zijn vader opzoeken. Mocht dat? Galerius zei dat het goed was, maar stelde in feite het vertrek naar het Westen steeds uit. Hij zag er kennelijk voor zichzelf niets goeds in. En hij kreeg gelijk. Constantijn ging, toen hij mocht, in grote haast 's nachts het paleis in Nikomedia uit, trok door Turkije, Griekenland, Bulgarije en Joegoslavië en kwam in Italië. Vandaar ging hij onder toejuiching van velen, vertellen de historici, naar Boulogne in Frankrijk, waar hij nog net zijn vader bereikte, voordat die naar Engeland vertrok.

Wel, toen werd daar kort gevochten, heel snel gewonnen en vader Constantius zetelde enige tijd in York, Noord-Engeland. En toen stierf hij nogal plotseling en het Rijk had een nieuwe man: Constantijn, gesteund door zijn leger.

Er was een tegenkandidaat voor hoge posten: Maxentius, de zoon van de al eerder genoemde „Augustus”

Maximianus. Die was de kandidaat van de Italianen, die de vrekke keizer Galerius wat beu waren. Er deden zich allerlei ontwikkelingen voor en de twee pretendentes om de hoogste macht waren Maxentius en Constantijn. Was laatstgenoemde een man met vele deugden, de ander komt er in het oordeel van veel historici minder goed af.

In dit teken

Dan komt het tot een treffen tussen de legers van de twee veldheren, in Italië. En Constantijn wint. In een slag bij Pons Milvius (de Milvische Brug), aan de Tiber, wordt gestreden. Constantijn behaalt de overwinning, Maxentius vlucht en verdrinkt bij het overzwemmen van de rivier. Alles ziet er goed uit voor Constantijn, de „coming man”.

Misschien zou die episode niet beter bekend zijn gebleven dan menige andere veldslag in die onoverzichtelijke krijgsgeschiedenis van Oudheid of Middeleeuwen, ware het niet dat er één opmerkelijk gegeven was. Constantijn claimde (veel later, overigens) dat hij een visioen had gehad. Dat was namelijk een kruis geweest, dat hij in de lucht had gezien. Hij had ook een stem gehoord, die hem had gezegd dat hij in dat teken zou overwinnen. Hoe accuraat dat verhaal is is voer voor historici. In elk geval is dat verhaal pas veel later door Constantijn aan zijn biograf (en bewonderaar) Eusebius verteld. Wel is een historisch feit dat Constantijns troepen het christelijk „labarum” – het teken van de „chi” en de „rho”, dat wij in onze kerken ook nog kennen, op hun schild droegen, toen ze Rome binnentrokken. Dat was eind oktober 312, slechts dagen na de bewuste en bekend gebleven slag.

Voor wie het niet op dat hemelse ingrijpen houdt is Constantijns toenadering tot het christendom een handeling van politiek vernuft. Ik citeer Runciman: „Het begunstigen van de christenen wier godsdienst in wezen exclusief was, was een revolutionaire ontwikkeling. Het was ook een riskante gok. Men heeft berekend dat de christenen in 313, toen het Edict van Milaan werd uitgevaardigd, waarbij de christelijke kerk volledige godsdienstvrijheid en een wettelijke status kreeg, slechts één zevende deel van de bevolking van het rijk uitmaakten. Bovendien telde het leger, waarop de macht van de keizer voornamelijk gebaseerd was, slechts zeer weinig christenen...”⁴⁾

⁴⁾ Runciman, a.w., p. 12.

Constantijn won, zoals gezegd, maar er viel nog heel wat strijd te leveren voordat hij echt zeker kon zijn van zijn macht. Er waren meer kapers op de kust. Maar hoe dan ook, deze man werd christen. Nu ja, hij liet zich pas op zijn sterfbed dopen (en dat ook nog door een arianse bisschop, het hoofd van de arianse partij). Maar dat was niet helemaal ongewoon. Daar zat een doopsstandpunt achter, dat zei dat alle zonden die je na je doop beging, niet zo maar vergeven kreeg. Dus liet Constantijn zich zo laat mogelijk dopen. Zodoende werd op zijn sterfbed een man gedoopt die zijn vrouw en zoon heeft laten ombrengen, die zo nu en dan een rechtzinnig standpunt in de theologie (waar hij geen enkel verstand van had, overigens) steunde, maar ook geregeld het met de andere partij aanlegde.

Een man, die zijn zetel verplaatste naar Constantinopel, een nieuwe stad die hij naar zichzelf vernoemde. Een man die het rijk verdeelde onder zijn diverse zoons – er kwam toen een effectieve scheiding van het Rijk, die tot op de dag van vandaag invloed heeft. Het Griekssprekende Oosten raakte geleidelijk aan geheel afgescheiden van het Latijnsprekende Westen. Met alle gevolgen van dien, o.a. een grote Kerk van Rome en een wat kleinere Kerk van Constantinopel. Ook – en daar is het ons hier vooral om te doen – een man die zich zorgen maakte om ketterij of, in elk geval, om onenigheid in het Rijk. En die daarom vele bisschoppen naar Nicea ontbood. Met toch wel goede resultaten voor de christelijke kerk. Al is met die opmerking voorlopig nog niet alles gezegd.

Uitnodiging

INFO

de vijverberg

protestants-christelijke akademie voor HBO op gereformeerde grondslag, bestaande uit

sociale akademie

- ★ een 4-jarige dagopleiding: maatschappelijk werk
sociaal cultureel werk
inrichtingswerk

- ★ een 4-jarige deeltijdopleiding (PTO): maatschappelijk werk
sociaal cultureel werk

hogere beroepsopleiding tot verpleegkundige

- ★ een 4-jarige dagopleiding
- ★ een 3-jarige dagopleiding voor hen die een MBO-V of een inservice-opleiding hebben gevolgd

houdt op zaterdag 26 januari a.s. van 10.00 tot 16.00 uur

OPEN HUIS

voor belangstellenden.

Niet alleen a.s. studenten, maar ieder die nader kennis wil maken met een protestants-christelijke opleiding tot welzijnswerker en/of verpleegkundige is van harte welkom!

Uiteraard bestaat ook de mogelijkheid tot schriftelijke informatie en aanmelding.

TOELATING: op grond van voor HBO-instellingen geldende criteria of (voor de S.A.) via een eigen toelatingsexamen.

Ons adres is PADBERGLAAN 1-3 te EDE,
Postbus 8071, 6710 AB EDE (Gld.),
TELEFOON (08380) 1.91.68.

de vijverberg